

Možnost 102

© Sh 2008

Kdo si má tu vaši budoucnost pořád pamatovat?

Rozhovor

(poskytl na podzim 2007 literární historik narozený v r. 1928)

Čím je nesen historický optimismus, a jak jste viděl projevy takového optimismu v různých dobách ve svém životě?

Optimismus k člověku patří, ale záleží na tom, na jaký optimismus se ptáš. Jsou určitá hnutí v minulosti, podložená nějakým filosofickým nebo sociologickým učením, která vedou k takzvanému dějinnému optimismu a pesimismu. Například v devatenáctém století ohromný rozmach, ve kterém se člověk zmocňoval přírody, a období vynálezů – to je něco úžasného, člověk tu stojí jako vládce. Současně uvnitř toho, když se podíváme podrobněji, vidíme reflexi zmaru, a to s tím optimismem také souvisí. A jsou také podobně založeny v tom, co člověk vidí okolo sebe.

Marxismus, stejně jako ostatní hnutí namířená do budoucnosti, se zakládají na perspektivismu, budují na tom, co jest velmi reálné, Marx např. velmi reálně popisuje boj anglické dělnické třídy – to je reálné, to si nevymyslel, Siemens se dívá na to, jak vybudoval fabriku a z toho zobecňuje, ale co je důležité – z těchto dějinných aktů, reálných aktů, se vyvozují konstrukty, které jsou optimistické. Naproti tomu ve stejné době přichází v 70. letech Nietzsche, není sám, má svoje předchůdce, a zjišťuje, že to, co je pro druhé optimistické, naopak ukazuje hlubinnou krizi, destrukci člověka jako člověka.

Chci tím říci, že tato hnutí vždycky vychází z čehosi reálného, ale liší se tím, že si dosazují perspektivismus a nebo se ohlížejí zpátky (jako Nietzsche k Řekům) a dokumentují přítomnost jako úpadek, a vychází také z konkrétních věcí. To jsou základní formy, se kterými se dá identifikovat v optimismu nebo pesimismu, protože co jimi takovíto myslitelé vlastně říkají: osvětlují jim smysl jejich života v dějinách.

Každý člověk moderní doby se potřebuje orientovat, protože ví, že má jeden život a hledá

orientaci a ví, že sám vůči světu je malý, tak většinou se opírá o tyto konstrukty, osvojuje si je, a začíná si podle nich vytvářet svůj optimistický nebo pesimistický postoj.

Ale já se vás neptám jako někoho, kdo vyznává ten nebo onen optimistický či pesimistický konstrukt: ptám se vás jako člověka, který prožil několik vln společenského optimismu a má schopnost toto vše reflektovat, promýšlet koncepty, o kterých mluvíte.

Tedy zpověď: na sobě samotném mohu říci, jak působí takzvaný optimismus (který je spjatý s perspektivismem, to znamená, že otevírá budoucnost pro člověka vůbec a pro mne také). Vždycky se musíš identifikovat, nebo přijmout v tom, co se ti říká obecně o tomto světě. Ve dvacátém století byly dvě síly, které pracovaly proti sobě, a to je křesťanství a marxismus. Křesťanství, které se odpoutalo od 19. století, kdy byla podstatná teologie postavená na jakémsi patologickém obranném postoji. Ale už od Pia XIII. jsou encykliky namířené opět k perspektivismu, ne k obraně, ve dvacátém století se katolicismus otevřel budoucnosti, nehledě na evangelické myslitele jako je Barth nebo Hromádka v Čechách, to je akcent právě na perspektivismus, směřování člověka do toho konce, který je otevřený. Druhá taková velká tendence byl marxismus, který říkal, že dějiny mají smysl, my ho můžeme rozpoznávat, a když se s nimi identifikujeme, neidentifikujeme se s ideologií, identifikujeme se přímo s dějinami.

Průšvih je, že to prvé odkazuje kamsi, kde nemáme žádnou evidenci, a to druhé odkazuje k ideologickému výkladu dějinného procesu, což lidé ve 20. století většinou nerozpoznali. Neboť ti lidé žili ve válce, byla hrozná a šlo o bytí a nebytí, a najednou se tu zrodí ohromná síla, která v myšlení lidí skutečně zastaví tohle směřování ke kataklyzmatu. Ta síla se stává dominantou dějin a ta síla říká, vidíte, tohle je smysl dějin, v tom případě mladý člověk až do šedesátých let měl možnost jít buď do kostela nebo na stranickou schůzi. Do šedesátých let. Už dříve se ukazovala krutost dějin, ale to nebyl dostatečný argument. Teprve tam, kde se ukazovala nejen krutost dějin, ale tam, kde se ukazovalo, že samotná interpretace

dějin, jak jí používá marxismus, je naprosto falešná, tam začínají lidé odpadat od tohoto modelu. Samozřejmě někteří rozpoznali falešnou interpretaci dějin již dřív, před válkou, protože si to dobře rozmysleli, ale ti zpoždění museli dostat od dějin pár facek, dějiny jim musely ukázat, že to, s čím se identifikují, je ideologie a ne dějiny samy.

Všimni si, že v tom je silný katolicismus, protože nikdy žádných pár facek od dějin dostat nemůže, protože se k dějinám nestaví takovýmto způsobem, Církev není společností, sdružením, jak o církvích mluví třeba Klaus. To mě uráží, neboť katolická církev říká lidem, jak se mají orientovat ve světě, stejně jako mnozí ostatní. A měla obrovskou šanci tam, kde se jeden způsob myšlení, opřený více o události světa (který můžeme sledovat od 18. století od libertinů atd.) vyprázdnil.

Ale vraťme se do šedesátých let. Po reflexi, o níž jsem mluvil, lze optimismus získat ze dvou zdrojů: jsme-li postaveni před nesmyslný a absurdní systém, máme volbu buď ho popřít, nebo ho reformovat. V tom je ohromná potenciální síla. Nikoli postavit se proti se zbraní v ruce, ale pokusit se stavět na jiném myšlenkovém konceptu, který může marxismus reformovat, ale který ho de facto ruší. Proto ta ohromná optimistická aktivita, kterou najdeš v šedesátých letech ve filmu, v divadle, v literatuře, kde se objevuje člověk, který není manipulovaný v důsledku ideologického výkladu dějin, který naopak vystupuje jako jistý demiurg dějin. A tenhle patos dodne lidi oslovuje, aniž ví co vlastně hledají, aniž ví, co je oslovuje. Oslovuje je ta ohromná důvěra, že svět je možné změnit. Člověk projde tímhle bodem zvratu – a chce se přiblížit k dějinám bez ideologie, která ho doposud svazovala.

Proto jsou šedesátá léta patetická léta, protože tahle role člověka je nesená patosem. Aniž si to většina z těch, kdo patetičtí jsou, vůbec uvědomuje. Lidé nesnášejí patos, ale např. Hoří má panenku je patetický film, ale ti lidé to tam necítí, ale je tam, jde o dějinný patos.

Pro mne znamenala sedmdesátá a osmdesátá léta největší přínos. Protože jsem viděl, že tahle patosem nesená možnost definitivně končí, že se tento druh optimismu nedá prodlužovat, že už není myslitelné pokoušet se o reformování něčeho z marxistické vazby na dějiny. Rusové

u nás pro mne znamenali docela definitivní tečku, trochu lkaní, po tom optimismu otevírání budoucího, ale zato radostné poznání, že je to uzavřená kapitola.

Mohli jsme si říkat, my už to dožijeme v tomto mocenském režimu, ale nebylo možné ve jménu něčeho „dějinného“ dělat nějaké kompromisy. Tento systém myšlení sám je definitivně historicky vyřízený. A zase se tedy ukazuje, že i dějiny nějaký smysl mají. Že se tu odkrývá fakt, že oproti jakékoli ideologické interpretaci dějin je něco, s čím se musí počítat, že totiž člověk je nadán jednou vlastností, kterou zapřel ve jménu optimismu nebo kterou se snažil využít ve jménu otevírání optimismu, ale kterou je třeba se vyrovnat zcela jinak než s dějinami – že totiž dominantu člověka je jeho kritický rozum.

Ale ne rozum, který je zbavený citových interesů na věci, ale criticismus, který toto vše zahrnuje, ale který se nesklání před žádnou vnější interpretací: na světě není nic, nikdo, žádná nauka, víra, která by zbavovala člověka zodpovědnosti za jeho jednání v dějinách.

To je hluboce optimistické, protože přebírám odpovědnost, místo toho, aby za mne mluvily dějiny, a dávaly mi jistou satisfakci. Všimni si, že téměř všichni, kdo byli v partaji, chtějí být oceněni za to, že ji pomáhali rozbít, a to je ta pitomost, která je nesnesitelná od bývalých straníků, protože se vůbec nepoučili, nejde přeci o to, aby jim „dějiny dávaly za pravdu.“ Člověk je v dějinách sám, a to je optimistické, hraje tuhle hru na své vlastní triko, a neexistuje systém, autorita, neexistuje učení, které by tě zbavovalo této odpovědnosti.

Budeš přejímat, celý život člověk přejímá a neví o tom, mýlíš se a budeš se mýlit, vůbec tu není doba, kdy začíná nějaký nový rozběh. Ne. Budeš se sám mýlit možná mnohem víc, než když jsi přebíral zvenčí, protože to byla alespoň nějaká opora. Ale tím, že ta odpovědnost je na tobě, tak je to optimistické. Když přijmeš fakt, že ten stávající společenský systém je vražedný a že tu bude do konce života, tak to optimistické není, a lidi opravdu v sedmdesátých letech upadali do pesimismu, ale pro mne bylo tohle osvobozující, protože od té doby hraji tuhle hru také do značné míry veřejně, protože za mnou nic nestojí – ani patos šedesátých let, ani nějaký výklad dějin, který je „správný“. V tom je člověk opravdu sám.

O to jde: je-li člověk nadán schopností orientovat se bez těchto berlí, teď myslím jak křesťanství

tak ideologické výklady světa, tak má řadu nevýhod, ale také jednu výhodu. Dějiny se neodehrávají, jak my chceme. Ty se odvíjejí z miliardy iniciativ, které se pojí do aktů, které pak vnímáme jako dění. My musíme vybírat, ale není to tak, že bychom si „na něco vsadili“. To, co já vidím jako optimismus, je, že lze nalézat odpovědi. Ano, podívám se na dějiny a podvědomě tam hledám potvrzení. Ne že bych si řekl „já se budu dívat právě na tyto aspekty v dějinách, to ne, ale jestliže je člověk nějak naladěný, tak se ti dějiny nějakým způsobem vzhledem k tomuto naladění „dávají samy“.

Tvoje pozice není nová, to je pozice, která byla právě takto vždycky spjatá s člověkem od Řeků počínaje. Co ti lidé tehdy chtěli? Chtěli se orientovat ve skutečnosti, chtěli vědět, a věděli od Sokrata, že všechny záměry jsou brzké, předčasné, jsou učiněny dříve, než jsme si je promysleli. Sokrates jde a potká někoho a on řekne „já jdu cvičit“. A Sokrates se ptá „proč“? A on mu říká, co je to za blbou otázku, cvičit se má. A kdo ti to řek? A tak se rozvíjí sokratovské dialogy a nejsou založeny na ničem jiném, že někdo přednese něco samozřejmého, a Sokrates to ukáže jako nesamozřejmé. A teprve nesamozřejmé znamená vědět.

A já si myslím, že lidé by měli být dnes právě v tomhle optimističtí, protože je jim dáno tohle a takhle myslet, na rozdíl od nás, které dějiny někam postrčily a my jako blbci jsme v tom postrčení dějin fungovali, dokud nás to nevyvrhlo, ale dneska dějiny nikoho nepostrkují. Dějiny, které se odehrávají před zraky člověka, přímo vybízejí, aby jim člověk řekl Ne a Ano a aby jim člověk také řekl „to musím rozvážit“. Kdežto my jsme takovouto polohu otevřenou neměli.

Existuje tedy něco jako „duch doby“, který byl v první polovině dvacátého století vůči vaší generaci zvlášť zlomyslný? Vždyť je docela těžké se vcítit do toho, jak duch doby nesené reklamami, videoklipy a mediální masáží doléhá na dnešní generace.

Jestli člověk má nějaké poučení sám ze sebe, tak je má v jednom: jak se domníval a domnívá, že kritický stav má nějaké řešení, že on sám dospívá k nějakým závěrům. Já mohu odpřísáhnout, že i u vyspělého intelektu je nejméně 50% to, co mu ta doba vtiskuje, a on to neví. Ví to jen zprostředkovaně, jen si může uvědomit manipulovatelnost, ale to je jen konstatování, to ještě

nevztáhne k tomu problému, mám velkou skepsi pro to, aby člověk chodil po světě a hlásal nové, tentokrát lépe formulované „názory“, které pak ty druhé „lapají“, aby jim byly oporou, to je začátek stejné chyby, jako před lety. Tohle já bych nechtěl a vždycky jsem to zdůrazňoval. K čemu člověk může vyzývat, jakmile vystoupí na veřejnosti? Neříkáš přeci: jen tenhle ten můj názor, ten je pěkně formulován, ten je pane vypracovaný. Ne, ty jim říkáš něco jiného, říkáš jim vaše odpovědnost je vymezit se vůči všemu, co vás ohrožuje, a ohrožuje vás právě tohle, protože je to sugestivní, protože je to opřené o sdílenou zkušenost se světem. Pokud člověk „neokorá“, to znamená, že se nespokojí s tím, že říká, jak to jde všechno do kelu a jací jsou všichni takoví... že se nespokojí s konstatováními – ani optimistickými, ani pesimistickými.

Pokud je v každodennosti převažující taková zastřešující dějinná koncepce, jak jste o ní mluvil tak je snad role kritického intelektuála jasná a jednoznačná. Ale co v situaci, kdy tu takový vnější zastřešující koncept absentuje? Není tu žádný obecně sdílený koncept, který by říkal „takto to je“ – nemění se tím podle vás role kriticky myslícího intelektuála?

On tu takový zastřešující koncept není a zároveň je. Není tu jako myšlenkový koncept, ale je tu praktický koncept. Není nijak garantován, fakulty a ústavy, tedy instituce vědeckého myšlení přestávají mít sílu reagovat na cokoli vnějšího, protože jim jde o zabezpečení vnitřního pole, tedy takováhle věda nemá vůbec sílu vstoupit do nějakého obecného povědomí a tvořit nějaký obecný koncept, protože se vyčerpává mocenskými spory. Ale obecný koncept tu je, a když se budeš ptát kde, odpovím snadno – v lidech, a jak se projevuje, třeba vůbec nezatelně, protože ho neumíme ukázat, ale je tam.

Mám s tím zkušenost, a také jsem dějiny studoval, vždycky dávají šance. Například režník, který má jedinou touhu, aby mlátil lidi, nedostane takovou šanci a umře. Ale přijde totalitní systém a on dostane šanci a v koncentráku se naprosto realizuje. Takle potencialita, jakési nastavení, ustrojení určitých skupin tu je a ony čekají, co jim dějiny nabídnou. Například: leckdo si myslel, jak bude ovlivňovat to, co se tu děje. Jenže dějiny v posledních desetiletích otevřely ohromný prostor těm „šikulkum a pikulkum“ a my žijeme v době snaživců, kteří se dobírají majetku

a společenského postavení. Ale jiné dějiny by právě jim ten prostor zúžily. Mimo jiné i podle nastavení některých skupin se dějiny otevírají a zavírají. A to je něco důležitého. Potencialita, to, co je ještě nevyjevené, hraje velkou roli. Jenomže my žijeme jen jeden život, jen pár desetiletí, a jsme šíleně našťvaný, když nám někdo říká takovéhle blbosti o potencialitě, protože to jen těžko můžeme vztáhnout k sobě.

Tohle je něco jako naděje, kterou vidím v dějinách, jenomže to není aktuálně viditelné. Není to slyšitelné, není to na obrazovce a není to ani v institucích, ale to je něco spojeného s optimismem. Já jsem optimista jenom kvůli této potencialitě, s tou když se setkám, tak mi přináší optimismus. Ty taky jsi tenhle typ, který jak kdyby čekal, že se ty dějiny otevrou. Ony se neotevrou, rozhodně ne tak jak bys mohl čekat. Ale stačí, aby se otevřela nějaká hlubší duchovní krize, a uvidíš, kolik tu bude lidí, stejně jako v šedesátých letech. Celé to hnutí šedesátých let nesli komunisté z padesátých let. Nashromáždila se v nich potencialita dělat věci jinak. Všichni tihle lidé byli tak či onak zapleteni do toho systému, a přesto vše směřovalo ven z něj, ať už to věděli nebo ne.

Ta potencialita osvobození sebe sama se projektovala do řady věcí. Je to tady, a já už se toho nedožiji a ty taky ne, ale tohle je projev důvěry a je třeba to lidem občas říct, že oni sami mohou mít nějakou povinnost vůči sobě samým, že ty nástrahy, které na ně číhají, když se rozhoduje, jestli budou brát dvacet tisíc nebo sto tisíc, že pokud to ustojíš, tak do toho můžeš vplout...

Radost, která člověku zůstane, nakonec není z odpovědí, které člověk našel, ale z nových tázání, protože tím, když se tážeš tak teprve jsi, člověk, když odpovídá, tak je to vždycky uzavření nějakého procesu a něco míjejícího, ale když se tážeš, tak něco otevíráš. Vždycky jsem říkal na přednáškách, odpovědět umí každý. Ale tázat se, to umí opravdu jen pár lidí, a my k nim vzhlížíme, protože zformulovat otázku je to nejtěžší. Potom ty odpovědi, to už jsou takový slepice, co to zobají. To je celý obsah filosofie: tázání, které dostává falešné odpovědi. Onehdá jsem se díval do Leibnitze. Tázání, geniální, odpovědi – jistě inspirativní, ale oproti otázce? A to je u Nietzscheho také. Zdánlivě jsou to lapidární odpovědi. A pokud jsou zde

otázky, tak nemají prostor, aby byly rozvedeny a zodpovězeny. Tady je čtenář vtahován, protože když je dlouhá rozprava nebo argumentace, tak člověk najednou sleduje autora jako zdáli, ale tady je to lapidární, někdy ani není jasné, jak tu otázku doopravdy myslel

A když to vztáhnu k dnešku, ty si myslíš, že se nic neděje, že tu není převládající koncept, ale jde o to, že teď musíš ty mimořádné hlavy ty otázky teprve položit. Jsem klidný, že se nic neděje. Teď jsem měl takovou diskusi o Foucaultovi. Já přeci vím, co je přijatelné a co ne, ale obdivuhodné je, jak došel ke svým otázkám, že já jsem tady a jakou mám vlastně šanci nazřít do té situace, a zároveň nazřít do těch dějinných situací. A jeden kolega odpoví „ale on píše že:...” No samozřejmě že říká pro mne, pro tebe a pro každého nepřijatelné blbosti, protože jsou jednostranné a nezakotvené. Ale žádný z problémů, žádná z otázek u Foucaulta není nezakotvená. Můžeme říci, že to nebo ono je zašmodrchané, podívejme se, jak pracuje, nedovede uchopit jednoznačně pojem, všechno mu uniká podle potřeby, a jak zrovna ukazují kontext toho... to je všechno pravda a ještě daleko hůř. Ale obdivuhodné je, jak došel k tomu, že se ptá tak, jak se ptá...

A není to opravdu jen jakási fascinace otázkou, která je jen doprovodným jevem rozkladu, kdy už řeč neumí odpovídat, kdy v myšlení postmodernistů chybí i materiál pro takovou odpověď, neboť všichni podlehl zmaru již v analytické fázi práce?

Ano, to je pravda, ale pak se zase musíš zeptat, jestli to není dobře. Protože nás to zbavuje určité možnosti se o něco oprít na té bářce, která kolísá a může se kdykoli zvrhnout a potopit, ale když to mám srovnat se zaoceánským parníkem, kde mám svou kajutu a svoje pohodlí, tak ono to být na té bářce něco do sebe má. Ne že by tam člověk měl strávit celý život. Ale tuhle zkušenost mít.

Děkuji za rozhovor.

Die X. Betrachtung.

der
freiwillich
deines Verstandes
deines Verstandes
Ersünde verderbt /
er zu verlaugnen
I.

Betrachte :en Das das eigen^o
es
Amt de wann ^{es} Feuer
Begierlich in dir empfindest / den
Schatz der Keimigkeit in dir zu bewahren.
Dallerliebste Brüder. 321. Und wer
iese Ding. 321. Gebenedeyt. 322. D
heiligster Vater. 323. D himml
er Vater. 49. D Gott meines
Herzens. 26. Schiffer zu dem
D. Vater. 342.

OR (O) RO

Kdo si má tu vaši budoucnost pořád pamatovat?

Teatro Truhla - loutkové divadlo se touto nezapomenutelnou větou vyšvihlo až na stránky, které znamenají Možnost. Příběh „Jezdci z Promistownu“ přitom vypadá na začátku jako většina „komických moralitek“ pro děti i dospělá, v loutkových divadlech se s tímto žánrem setkáváme poměrně často. To je pochopitelné, loutky leccos unesou, živí herci by dnes stejné scény jen těžko mohli zahrát, aniž by se mezi komiku a moralitu dostal satirický tón. Ale herci si v tomhle představení přeci jen zahrají, jako mladí kluci, kteří si přísahají jednotu „v dobrém i ve zlém“ nad společně vykouřeným doutníkem: a teprve v loutkovém provedení se pak ukazuje, co taková přísaha může znamenat.

Hrají zde tři starci a jedna mrtvola, a právě ta se dovolává staré přísahy. Zkouška nenastává pár dní po přísaze, ani po několika letech, ale až „na poslední chvíli“, po smrti jednoho z nich. Kamarádi obstojí, neopustí se, duch zla prohraje, protože právě ve smrti se věrnost ukazuje jako to rozhodující - ale také vynalézavost, ne-pasivita a ochota něčeho se vzdát. Jezdci z Promisstawnu ale nejsou „jen“ morálně poučným příběhem navlečeným na vodící nitě loutek: jsou něčím víc, a mimo jiné odkrývají jeden iracionální rozměr našeho života. Chceme se uplatnit jako tvůrci, stejně tak jako jeden z kamarádů, černošský muzikant, někdy víme, co se stane, někdy tak trochu „čarujeme“. Ve hře čaruje indián, teď už na kolečkovém křesle, když se snaží vyzvědět něco o jejich situaci „po staru“, v šamanském obřadu „Ducha pouště“.

Duch (mimo jiné krásná loutka, která by mohla kandidovat do senátu) se skutečně zjevuje, tančí, a v několika vlnách upadá do transu a pak znovu a znovu kroutí hlavou nad položenou otázkou. „Kdo si má tu vaši budoucnost pořád pamatovat?“, pronese unaveně v pauze mezi extatickými stavy naplněnými rytmickým tancem, ale nakonec se přeci jen nakloní k indiánovi a pošeptá mu cosi do ucha. To je dramatický zlom hry a v tuto chvíli také můžeme opustit hlediště a podívat se na indiána a šamana.

Indián (a každý z nás) může vědět víc, než ví, když se dovede zeptat - když se dovede setkat

se silami, když to chce. Ale také ví, že „to není jen tak“, že s prkotinami se za Duchem pouště nechodí. Jenže ani tak to není snadné, jak se to na první pohled jeví. Indiánský Duch pouště sestupuje do jeho času a místa a má problém mluvit jazykem tohoto času a místa, má problém jak komunikovat: jednak u sebe (ach ta paměť), ale můžeme předpokládat, že problém je i na straně indiána - to, co uslyší, musí být pochopitelné v jeho kontextu, v řádu otázky - ale co když budoucnost je zcela jiná? Co když do ní vstupuje něco v danou chvíli nepochopitelného? Co může Duch pouště říct, aby to v uších starého indiána nebyl nepochopitelný blábol?

Hra naznačuje, jak je ošidné, pokud se chceme dozvědět víc, než víme ve své situaci, „ve svém čase“. Vposledku nám takové „vědění“ je často k ... ničemu, protože nejde komunikovat s druhými. Asi je lepší nepokoušet indiánské duchy, nechat šamanské praktiky jen loutkám. Evropan má lepší prostředek, jak se vztahovat k budoucímu, modlitbu. Ale indiánský šaman - duch nám, divákům, přecijen říká něco podstatného: vy, kteří jste zapomněli, že je ještě něco víc než každodennost, vy, kteří si myslíte, že si vystačíte „sami“ - ó jak jste zranitelní, jak málo jsou chráněny vaše měkké podbřišky, jak jste otevření kdečemu ve svých touhách a přáních. Jak jste bezbranní uprostřed zla překračujícího rámec vyřezávaných kulis...

Vaše budoucnost?? kdo by stál o to si ji pamatovat.

Zpopelnění

(část dopisu)

Čau, budoucí letče - poprašku, co se chce nechat rozptýlit, to já už předplácím svoje místočko na Bubenečském hřbitově. Nejsem Ind, kterému Buddha slibuje, že spása spočívá v tom, že zmizíš a nebudeš. Představa popela vysypaného do podzemní řeky mě nechává chladným, dole je tolik sedimentů...

Těšíš se do koloběhu, co se měří na miliony let, ale věz - každé měřítko, které je nepřirozené podvádí. Stejně jako podvádí pikosekundy, nanometry a miliardy let tvé geologie Země. Jak víš, že metr je při měření ještě stále stejně dlouhý, když už na něj nedohlédneš? Je to čarování jako každé jiné. Naučili jsme se násobit jednotky, ale co to vypovídá o měření, čase...? To tě jen špatně léčí tvá víra v koloběhy a vývoj tvořivý... a kde vůbec jsi, takhle před polednem, zvu tě na polívku z prasečího kolene, ta ti pomůže, aby ti klouby nevrzaly...

„Táta, táta...“

Tenhle zážitek už jsem použil několikrát. Žena s malým synem byla na chalupě a já za nimi měl přijet další den. Byla zima, chumelilo, a mně práce vyšla tak, že jsem ještě téhož večera sedl na vlak, několik kilometrů šel pěšky a nakonec před jednou hodinou stanul před domem, ve kterém okno v ateliéru na zahradu ještě svítilo. To bylo velmi dobré, protože... jsem odjel ve spěchu a neměl jsem klíče.

Obejdu tedy dům a házím koule na okno - nic. Vráším se ke dveřím a bouchám na ně tak, aby to bylo slyšet v ložnici: za chvíli přijde moje žena celá vykulená - co tu děláš? Tohle přivítání jsem nečekal, nicméně vše se rychle rozpletlo. Když se probudil náš syn, vstala od stolu a šla do ložnice, konejšila ho, když ze spánku vykřikoval táta, táta. „Neboj tatínek přijede zítra ráno, spinkej.“ Ve stejnou dobu jsem obcházel dům a házel koule na okno rozsvícené místnosti, ze které právě odešla.

Jsou věci mezi nebem a zemí a každý má občas zážitky, které raději vytěšňuje, protože mu nesedí s obrazem světa, který je považovaný za „normální“. Podívejme se na to ale z jiného ohledu - jak se taková „normalita“ tvoří?

Co vlastně říkala moje žena synovi? Samozřejmě jsem v té mrazivé větrné noci po cestě do kopce myslel na to, jak moji blízcí spí v peřinách, choulí se v tom teploučku a samozřejmě se to ještě zintenzivnilo, když jsem uviděl náš dům. Vůbec se nedivím, že dvaapůlleté dítě na toto moji velmi silně nasměrované myšlení ve spánku reagovalo. Ale dostalo se mu jednoznačné odpovědi: tohle není ten správný způsob komunikace. Není normální se ve světě orientovat podle těchto „forem“. Ale jedna věc je socializace, a druhá věc je pravda. Matka uklidňovala dítě tvrzením, které ona sama považovala za správné a které evidentně správné nebylo. Když jsme si to vyjasňovali a sehráli si v rekonstrukci, pochopili tu na vteřinu koordinovanou scénu, už jsme to věděli. A co vědělo to dítě? Bylo o něco více „civilizováno“, o něco více zbaveno schopnosti reagovat a komunikovat jinak, než jaká je zavedená praxe.

Bylo nám to jasné. Pláče dítě a něco říká? Tatínek? Správná odpověď matky měla znít: „Ano, tatínek nás má rád“, a my máme rádi tátu. To je základní rozvrh, v něm se člověk nesplete. Otec může být vzdálen sebevíc, ale to neznamená, že by se něco měnilo v tom podstatném ohledu. Proč dávat nějaké informace a rady, která se týkají daného místa a času, např. ve formě „spinkej, uvidíš se s ním zítra“. Dítě mohlo být vzbuzeno třeba tím, že jeho blízký se dostal do nějaké nepříjemné situace, právě tím, že je každodenní rozvrh porušen. Matka předala svému synovi důvěru ve svůj vlastní racionální rozvrh světa - a zároveň mu neumožnila sdílet to, co souvisí s něčím „širším“. Bylo by lépe, kdyby tuto příležitost využila ke sdílení vztahu, nezatěžovala tuto situaci nějakými zdánlivými jistotami světa.

Děti kolem čtyř let věku, až na výjimky, se už orientují jen v takovém světě, v jakém „mluví“ jejich rodiče. Až na výjimky, protože i ony samy pak už jsou schopny si uvědomovat podobné situace: že prokazatelně a s vysokou mírou verifikace vědí víc, než se dozvěděly zdánlivě jedinou a rozhodně jedinou tolerovanou společenskou formou - totiž racionální řečí mezi fyzicky přítomnými osobami. Je to tak „dobré“? Nevím, hledat odpověď bude složité. Ale některé aspekty jsou na první pohled zřejmé.

Odnaučím-li se naslouchat vnitřním hlasům (resp. je-li tato možnost společensky „zablokovaná“, protože se to, co se takto „dozví“, dá jen stěží komunikovat), ochuzuji se o něco podstatného ve světě, o nějakou schopnost, potenciál, který ve své výbavě nějak přirozeně „mám“ a není společensky rozvinut nebo je spíše potlačen. A v jiném ohledu, odnaučím-li se naslouchat vnitřním hlasům, snadno upadnu do pasti samoty. V této samotě pak nemá smysl se modlit, protože člověk je ve shodě s většinou moderní reduktivní psychologie vykládán jako uzavřená monáda. Složitá, mnohovrstevnatá, ale beznadějně omezená na to, co už v jsme v ní našli nebo ještě můžeme najít, pokud budeme postupovat hlouběji do „vrstev nevědomí“.

A to já raději příště, až na někoho budu myslet, rovnou to pojmu jako modlitbu o ochranu Boží.

Von der
sein Bischof
Gott in christlicher
loffer
del Gott gefällig einrichten
Alles was ihe thut
ten oder mit
thut alle

Erin Jesu
che Wein

Frantz

Schl

Des Heil
ne Zeit / die
führe sein mit dir /

W
an
Hery
no /
har

Die II. Lektion.

Zdravotnická totalita na obzoru

k tomuto titulnímu článku se zmožila příloha Mladé fronty „Kavárna“. A zároveň byly zprovozněny webové stránky Kavárny, takže se dá spekulovat, že to byl motiv přilákat čtenáře na kontroverzní diskusi. A nebo to jen předjímal Klausovu předvolební obhajobu kuřáků? Ale tak či tak, Dnes dnes ovlivňuje vkus a myšlení značné části středových intelektuálů, a tohle jistě je mimořádný kousek. Petr Fidelius by sice článek mohl trochu zkrátit, ale v jeho závěru se dostává dosti daleko: píše dokonce o „duchovní dimenzi“ problému, totiž o vazbě totalitních systémů na „ducha doby“. Je to sice na první pohled trochu zmatené, ale základní linku autor udrží: v naší sekularizované době máme zjevnou modlu: je jí naše zdraví a zdraví vůbec. Kvůli zdraví snášíme víc, než středověcí flagelanti, kvůli zdraví se omezujeme. Ano - to je dobrý postřeh. Už dlouho si děláme legraci ze slaniny light a bučku s 0% tuku, ale co s tím? Má pravdu autor, že hlavním problémem je posun od „běžné zdravotnické osvěty“ k „tvrdému sociálnímu marketingu ve státní režii“? Ale kde se taková věc „bere“, kde se „vzala“? Jak se něco takového mohlo „urodit“? Není problém daleko hlubší, netkví už v ambici „zdravotnické osvěty“ samé?

Jedna věc je kulturní formace - je dobré si mýt ruce, je dobré být vnímavý a přitom si nalézt a ustálit takové zvyky a rytmus života, který mi vyhovuje, je dobré si uvědomovat důsledky svého konání... atd. Zdravotnická osvěta je určena těm, kdo nejsou schopni toto vše zvážit; nahrazuje jednoduchými návody to, co jinak dělá kulturní člověk „samozřejmě“. Namísto toho, abychom se učili přebírat odpovědnost, učí nás „věda“ už dlouho „jak to je“ a co máme dělat, tedy „co je správné“.

Bylo jen otázkou času, kdy se sejdou tři autorem citované faktory: finančně zainteresované medicínská a potravní lobby, radikální ideologické hnutí, často až hysterické, a stát, ochotný v této věci sehrát roli „garanta zdraví“ (ostatně stát se roztahuje kdykoli, kdy se mu nějaký prostor nabídne).

Je divné, že bystře myslící a formulující autor sice je schopen napsat „...věda formuluje základní praktické principy, ty se mohou čas od času měnit, ba obracet se o 180 stupňů, platí však axiom neomylnosti: věda se historicky vzato může mýlit, ale v současné chvíli má vždy pravdu“ a přitom ho to nevede k úvaze o povaze takové vědy. Právě tady je přeci klíč: praktici i radikálové přemýšlejí stejně, jen že jedni na tom vydělávají a upevňují svoji moc, a druzí se chovají hystericky a „užívají si to jinak“.

Slyšíte je, co říkají? „Pravda vychází z aktuálního stavu poznání“ - to by nám mohlo být povědomé. Tady není třetí cesty, buď a nebo. Tady je třeba se bránit - ale od počátku, vůbec nepřijmout tuhle hru, nebrat ji vážně. Je třeba se tomu vysmát - už od té sentimentální srágoy všech osvětářů, kteří to „myslí dobře“, už od té sterility jejich bratrů statistiků, kteří přeci jen sčítají „tvrdá data“.

Ale tohle by asi už na stránky největšího a nejčtenějšího deníku bylo moc, tak daleko ne, to by nezaplatily žádné reklamy na webové stránce.

Na věčné časy

Dnes se hodně staví a reklamy na bydlení mě vždy znovu a znovu fascinují v jedné zvláštní věci: ve svojí „dokončenosti“. Každý z nás zná byty, v nichž je cosi nepřírozeného, v nichž každá věc má svoje místo a všechno jakoby křičelo: na věčné časy a nikdy jinak.

Co to znamená, co je to za rys?

Ještě před pár stoletími byl pro většinu lidí určující roční cyklus, jednak zemědělsky, ale i způsobem života. Zima znamenala jisté strádání, na zimu bylo nutné se připravit, zajistit topení a zásoby atd. V protikladu k tomu stojí to, čemu jsme v sedmdesátých letech říkali „panelák“, ale co má svůj původ již na začátku 20. století u „lepších činžáků“: byt jako standardizované prostředí, které je plně „obsluhované“. Bez ohledu na počasí jakéhokoli přičinění bydlících je v něm teplo, teče teplá voda, odtéká odpad. Byt je prostředí dokonale zajišťující bydlícího. Ale v čem nás zajišťuje? Proti čemu?

Z mnoha bytů a z většiny reklam je cítit jedna jediná touha: „Mít to za sebou“ (mít hotovo), a zároveň „být obrněn proti jakékoli změně“. Změna je povolena jen jako změna designu, tedy pseudozměna, která na nás neklade nároky, která se jen odvíjí, nepřináší nic nového. Co si to nalháváme v takovém umělém prostředí, vytrženém z rytmů a starostí, vytrženém z neustálé změny?

Vždyť v každém okamžiku jsme v půli cesty a občasné spočinutí nebo vhléd do celku věcí je z tohoto ohledu jen nehmotným bodem, který nám beznadějně uniká mezi prsty.

Co zbývá obyvateli takto hotového a tedy prázdného bytu? Zaplní jeho neměnné prostory svým vnitřním životem, četbou vzrušujících knih a kouřením dýmky? Jak, když krb s plápolajícím plamenem zde není a pokud, pak skryt za sklem, stejně nepřístupný a oddělený jako to, co se skrývá za kohoutkem na teplou vodu a hladinou vody záchodového sifonu?

Profét

MilýV.,

tvrdíš, že buď budu Evropanem s racionálním pohledem na sebe a na svět, a nebo se svět rozpadne a každý bude tak trochu šamanem, každý bude tak trochu čarovat. Právě proto, že ambice současných i intelektuálů jsou tak vyhrocené, nakonec svoji racionalitu a racionalitu světa neustojí, chodí nejprve relaxačně meditovat a nakonec se bez šamanů, různých psychoanalytiků a duchovních „guru“ neobejdou. Tak zoufale potřebují důvěřovat... K Evropě patří jisté porozumění Bohu jako tomu, kdo mluvil skrze proroky: je to zcela obrácený gard. Nikoli že ten nebo onen měl jistotu, protože něco věděl o budoucnosti. Naopak - Bůh si vybírá často ty nejméně pravděpodobné, a mluví jejich ústy. Je třeba to vzít doslova. Prorok to je z řeckého slova „profét“ ten, který je povolán. To má stejný kulturní základ jako naše povolání, profese. Ale rozumíme ještě smyslu toho, co znamená povolání k něčemu, životní poslání? Abych o tom mohl psát, musím používat zpřesňující přívlastky, ta slova sama o sobě už jsou „slabá“. To podstatné v nich nevnímáme. Všichni ti, kteří se chtějí vyhnout něčemu, co je přesahuje, jsou vposledku směšní, to je třeba mít na paměti. Člověk není pánem světa a není pánem dějin - na nějaký čas je mu to nebo ono propůjčeno, a v tomto smyslu je třeba občas s Plasty očistně zanotovat: „čemu se podobáš ve své velikosti....?“ A pak si s úlevou a radostí říci, že Bůh dovede do své hry využít i úplně blbé role.

Časopis Trivium

dalo by se říci časopis sesterský, začal vycházet v internetové podobě, na konci ledna 2008 bylo na adrese www.revuetrivium.cz vyvěšeno první číslo.

Trivium se kriticky zabývá katolickou teologickou publicistikou, v prvním čísle zejména diskusí na téma řezenská přednáška papeže Benedikta XVI. (Halík, Sousedík), časopisem Salve, který obsáhle tematizoval problematiku modernismu v katolické církvi a encykliky Pascendi, radikálně konzervativním časopisem Te Deum, reakcí na aktuální motto proprio papeže k slavení tradiční latinské liturgie atd.

Některé motivy přebírá také ze starších čísel Možnosti.

Při čtení Trivia se doporučuje (předpokládá) alespoň základní znalost katolických reálií.

Trivium má s Možností hodně společného: je kritické jak vůči liberálům (kteří jsou v současné době v katolické církvi u nás nejlépe etablováni), tak vůči radikálním tradicionalistům. Těm prvním lze vytknout nedostatečné porozumění pro kulturu a to co v ní „platí“, tedy neporozumění metafyzice, těm druhým přílišné lpění na tradiční scholastické metodě a metafyzice tomistické. Oběma nanejvýš velkým a vlivným skupinám pak lze vytknout, že se v podstatě ignorují, téměř žádná diskuse se nevede, ten „druhý“ je chápán jako „nepřítel“.

Trivium (asi trochu odvážně) vstoupilo mezi tyto balvany, byť vyhlížejí jako kameny mlýnské. Trivium vychází z tradice „břitké“ kritiky, nikoho nešetří a na druhou stranu z nikoho nedělá nepřítele. Uznáváme však, že nepřítelé se mohou urodit mezi těmi, kdo nebudou schopni kritiku unést, nejhorší, co se může stát, je, že pokrytci se dále budou tvářit, že okolo nich a kromě nich „nic není“.

Intelektuál

I.

Cosí nás tíží, snažíme se s tím vyrovnat, ale připadáme si jako Sysifos, jen to, co se snažíme odvalit není jako balvan, o který se dá opřít. Je to jako duchna, uhýbá to a nabízí přitom teplo a pohodlí. Jde o mentální závislost intelektuálů, jejichž myšlení se formovalo v druhé polovině 20. století. Závislost, která se velmi těžko ukazuje, protože je skryta v zacyklených myšlenkových pochodech. Napíšu-li, že je to závislost na liberalismu, nic tím neříkám, je to kruh, protože je teprve třeba ukázat, co v tomto kontextu má toto slovo ukázat. Napíšu-li, že je to závislost na schizofrenickém, rozdvojeném chápání světa, opět je to málo – a jaký by měl být ten svět „celistvý“, nerozdvojený?

Má-li být takováto závislost ukázána, je třeba ji pojmenovat, demaskovat tím, že ji vystavíme pohledu v jiném pozadí, než ve kterém se dobře skrývá. Ale než se nám to podaří, je třeba také ohledat vlastní myšlení, podívat se, do jaké míry jsme na takovém rozpolceném vnímání sebe, světa a dějin závislí my sami.

Do dvacátého století vstupoval intelektuál na piedestalu racionality a osvícenství, byť již trochu vyviklaném. Toto století ho ale vymáchalo v různých „ismech“, ukázalo mu jeho manipulovatelnost, služebnost ideologiím, a nakonec uzavřelo v jeho „horizontech“, konceptech, paradigmatech. Intelektuálové více či méně hledají různé cesty ven z této pasti: někteří pochopili, že o věcech, o kterých se nedá mluvit, se nedá mluvit, jiné nalezneme v hermetické hermeneutice, jak vykládají kořeny věcí, další v gnostické gnoseologii a vzhledu těch, kdo prostě ví, protože jim to bylo dáno, ještě jiné v transcendentním vzmacu a sebezpřesahu, zajištěném ex post, po jejich heroickém myšlenkovém výkonu tím, čeho dosáhli, ještě další ve zdánlivě pokorné sokratovské roli, ve které se bez ustání diví a ukazují na nesamozřejmosti nesamozřejmého... cest se nabízí mnoho a je to zmatek. Blábol, Bábel.

II.

Připusťme však, že tento stav většině intelektuálů vyhovoval a vyhovuje. Není přeci nutné něco „dovést do konce“, stačí, když se najde dostatek těch, kteří to, co říkáme, bere vážně. Stačí, pokud nám naše „intelektualita“ dostačuje k tomu, abychom se jako intelektuálové užívali, abychom mohli „dělat kariéru“. Ale to je dlouhodobě neudržitelné. Již od počátku 20. století bylo jasné, že svět se velmi rychle mění, a my máme dojem, že jsme svědky toho, jak se tento pohyb se stále zrychluje. A tato zvyšující se rychlost nám zpochybňuje jednu zdánlivě samozřejmou věc: předpoklad, že bychom měli myslet „na úrovni doby“. Intelektuálům dlouho stačilo, že byli před ostatními jen „o kousek napřed“, jako učitelka před žáky. Po jednom či dvou stoletích se najednou ukazuje „modernost“ v úplně jiném světle než dříve, ukazuje se jinak než dřív. Nejde o to vyznat se v tom, kam se „doba posunula“, neboť dříve, než bychom stačili zareagovat, budeme beznadějně včerejší a nic z toho, co vymyslíme, už neuplatníme, neprodáme. Trochu pomáhá mluvit o „trajektoriích“, ale samotná otázka „co s tím“ začíná tlačit. Intelektuálové by se neradi vzdávali své pozice, ve které aspirují na vykladače světa, ale on nepostojí a jejich výklady a předpovědi si je možné ověřit velmi brzy. Proto nyní chtějí „zakouzlit svět“, otevírají prostor pro iracionalitu, aby si uchovali něco z té tak výhodné role šamanů, kterou už dávno (nepozorovaně) zaujali. Ale alespoň část z nich začíná o své myšlenkové závislosti na nereflektovaných předpokladech přemýšlet.

III.

Intelektuálové zpravidla vnímají křesťanství jako kulturní fakt, snad nějak hlouběji duchovně založený, jako jakousi „nabídku lidstvu“. Ale Církev a vše, co je s křesťanstvím materiálně spojené, považují za produkt dějin. Spor o to, zda má být v euroústavě zmínka o křesťanství, byl v tom ilustrativní. Zdaleka v něm nerozhodovali přímí „odpůrci křesťanství“, ale právě

naši „kulturně vyvážení“ intelektuálové. Jejich myšlenkový postup byl jasný: „Máme my, intelektuálové, někde vázat naši minulost na jednu náboženskou formu? Ne, naopak, my můžeme (podle svého nejlepšího přesvědčení zcela oprávněně) radit katolické církvi, jak že má spravovat záležitosti spojené s křesťanstvím, tedy s tímto dějinným produktem evropské kultury.“

Tvrzení, že křesťanství výrazně přispělo ke zformování Evropy, je podle nich jasný nesmysl – křesťanství je pro ně stejný produkt dějin jako cokoli jiného, je přeci součástí společnosti jako předmětu společenských věd, nemůže tedy nijak evropskou kulturu předcházet nebo ovlivňovat. Vyrůstalo tak, jak vyrůstala Evropa, a od osvícenství už se jen snažilo bránit dosažené společenské postavení. Hanba zpátečníkům.

V lepším případě se dá od intelektuálů čekat přímá rozdvojenost – církve snad má nějaké „poselství“, které neustále aktualizuje vzhledem ke společnosti, ale její role je právě v této aktualizaci, a tak je možné úspěch církve v té či oné době měřit podle toho, jak se jí taková aktualizace jejího poselství „daří“, zdali „volí správnou strategii“. Samozřejmě zase jsou to intelektuálové, tedy ti, kteří rozumí „společnosti“, kdo takový úspěch jsou schopni posoudit. Církve má v tomto sociologickém modelu přinášet nabídku možnosti nějakého sebepřesahu, tedy transcendence. A v tom musí přijmout fakt, že takových nabídek je ve světě docela dost. „Ne že bychom nějak upřednostňovali nějaké exotické importy, ale očekáváme, že křesťanství samo se bude snažit ukázat, že je s postmoderní společností kompatibilní... a nevyvyšovat se, nestavět mimo a nad společnost...“

IV.

Moderní intelektuálové jsou stále stejně sebevědomí, ale už ví a nebo alespoň mohou vědět, že racionální zdůvodnění toho či onoho se dnes ukazuje velmi slabé. Postmoderní svět už nenabízí žádné silné argumenty, spíše jen omluvenky. Všichni vědí a nebo alespoň mohou

vědět, že každé z tvrzení věd je především statisticky zajímavá argumentace, snad použitelná chci-li se dobrat nějakého cíle. Ale vůbec mi nepomůže, když se ptám na cíle samotné, jen mě může svádět z cesty, protože mi vtipně řadí cíle jako dosažitelné a ještě dosažitelnější. Málokdo si dokáže připustit, že se rozpadl sám základ, model světa, který je přehledný jako Mendělejevova tabulka prvků, který se chová nějak „zákonitě“, s jehož smyslem je možné se identifikovat. Jediné jednání, které ještě vypadá „racionálně“, je manipulace, s věcmi a především s druhými. Ale manipulace, ač to není zjevné na první pohled, je iracionální, je iracionální pro všechny manipulované, a přijímá-li dnešní doba manipulaci jako princip a základní společenský mechanismus, pak propadá do iracionality, která se nevyhýbá nikomu, ať je v hierarchii manipulace jakkoli vysoko.

Racionální se jeví zcela jiné východisko:

Ve světě to nejde bez pokory, se kterou člověk leccos přijímá tak, jak to je. Racionální je hledat to, co je ono „trvalé“, co ve vši té proměnlivosti světa můžeme vůbec vzít za základ společného života. Samozřejmě že chceme (alespoň většina z nás) žít ve světě, který se nejvíce jeví jako příběh idiota, ale je docela důležité, že svět není takový, jak ho představovali ti, kteří si v minulých stoletích mysleli, že jsou elitou a těmi „nejmoudřejšími“.

V.

Většina intelektuálů je mentálně závislá na způsobu myšlení, který se hroutí. Je třeba se (zejména intelektuálně) připravit na zjevnou diskontinuitu. Zatím ji neseme v sobě, zatím je náš privátní svět složen ze vzájemně iracionálních „bloků“ a navenek proto komunikujeme na pseudoracionálním přitakání něčemu, co již přestává být schopno nést jakoukoli složitější shodu o věcech světa. Prostě řečeno: vše to, co říkají společenské vědy, sice formálně akceptujeme, ale k našemu vlastnímu životu nám to příliš nepomáhá a pro intimní použití si vytváříme zcela jinou řeč

Čeká nás přiznání si, že svět je něco jiného a něco víc, než jen to, co sledujeme jako

proměňující se „vesmír“ fyziky. Svět je v něčem stále stejný jako jsme stejní my sami, přes všechny nezpochybnitelné změny a našeho stárnutí. Stejně tak, jako jsme my sami „sami sebou“, tak i svět je stále tentýž, a jde o to mentálně se osvobodit od jeho „vývoje“ a vytvářet si nástroje, které nám umožní přemýšlet o tom, co je spojeno s tím, jak jsme v tom všem pohybu a jak i svět je v té vší proměně v „něčem“ neproměnný. A tohle vše přitom nechápat jako „psychologizování“, ale naopak jako základ, na kterém se teprve dá přemýšlet o fyzikálním, tedy o tom, co dnes považujeme za klíč k pohybu. Přirozené je, že rozumíme světu a nerozumíme pohybu, o tom nás poučily aporie starých Řeků. Z tohoto základu je možné začít, a nebo jinak, dokážeme-li odhodit svoji mentální závislost k tomu co nás svazuje, můžeme se dobírat toho, co je primární, na co jsme zapomněli, co jsme jako intelektuálové zradili a ve své pýše odvrhli.

Je třeba zbavit se mentální závislosti na sebevědomém a nezaloženém postoji „nad dějinami“, ve kterém jsme my sami mírou věcí, ve kterém se my sami dobíráme světa. Svět se nám dává, nemusíme ho dobývat v narcistním postoji své „dějinné role“. Je třeba se zbavit mentální závislosti na své heroické roli ve světě, ve které si nalháváme, že „vývoj“ a „dějiny“ jsou totéž.

Zima 2008

obsah (Sh):	Rozhovor	5
	Kdo si má tu vaši...	14
	Zpopelnění	16
	Táta, táta	17
	Zdravotnická totalita	20
	Na věčné časy	22
	Profét	23
	Časopis Trivium	24
	Intelektuál	26